

Teismo praktikos rinkinys

TEISINGUMO TEISMO (trečioji kolegija) SPRENDIMAS

2019 m. spalio 3 d.*

„Prašymas priimti prejudicinį sprendimą – Direktyva 93/13/EEB – Su vartotojais sudarytos sutartys – Nesąžiningos sąlygos – Hipoteka užtikrinta paskola, indeksuota užsienio valiuta – Sąlyga dėl valiutų keitimo kurso nustatymo – Sąlygos pripažinimo nesąžininga pasekmės – Teismo galimybė vietoj nesąžiningų sąlygų remtis bendromis civilinės teisės nuostatomis – Vartotojo interesų vertinimas – Sutarties veikimas be nesąžiningų sąlygų“

Byloje C-260/18

dėl 2018 m. vasario 26 d. *Sąd Okręgowy w Warszawie* (Varšuvos apygardos teismas, Lenkija) nutartimi, kurią Teisingumo Teismas gavo 2018 m. balandžio 16 d., pagal SESV 267 straipsnį pateikto prašymo priimti prejudicinį sprendimą byloje

Kamil Dziubak,

Justina Dziubak

prieš

Raiffeisen Bank International AG, *prowadzący działalność w Polsce w formie oddziału pod nazwą Raiffeisen Bank International AG Oddział w Polsce*, anksčiau – *Raiffeisen Bank Polska SA*,

TEISINGUMO TEISMAS (trečioji kolegija),

kuri sudaro kolegijos pirmininkė A. Prechal (pranešėja), teisėjai F. Biltgen, J. Malenovský, C. G. Fernlund ir L. S. Rossi,

generalinis advokatas G. Pitruzzella,

kancleris A. Calot Escobar,

atsižvelgęs į rašytinę proceso dalį,

išnagrinėjęs pastabas, pateiktas:

- K. ir J. Dziubak, atstovaujamų advokatės A. Plejewska,
- *Raiffeisen Bank International AG*, *prowadzący działalność w Polsce w formie oddziału pod nazwą Raiffeisen Bank International AG Oddział w Polsce*, anksčiau – *Raiffeisen Bank Polska SA*, atstovaujamo *radcowie prawni* M. Bakuła ir I. Stolarski ir advokato R. Cebeliński,
- Lenkijos vyriausybės, atstovaujamos B. Majczyna,

* Proceso kalba: lenkų.

- Jungtinės Karalystės vyriausybės, atstovaujamos S. Brandon, padedamo baristerės A. Howard,
- Europos Komisijos, atstovaujamos N. Ruiz García ir M. Siekierzyńska,

susipažinęs su 2019 m. gegužės 14 d. posėdyje pateikta generalinio advokato išvada,

priima šį

Sprendimą

- 1 Prašymas priimti prejudicinį sprendimą pateiktas dėl 1993 m. balandžio 5 d. Tarybos direktyvos 93/13/EEB dėl nesąžiningų sąlygų sutartyse su vartotojais (OL L 95, 1993, p. 29; 2004 m. specialusis leidimas lietuvių k., 15 sk., 2 t., p. 288) 1 straipsnio 2 dalies, 4 straipsnio, 6 straipsnio 1 dalies ir 7 straipsnio išaiškinimo.
- 2 Šis prašymas pateiktas nagrinėjant Kamil Dziubak ir Justina Dziubak (toliau – paskolos gavėjai) ginčą su *Raiffeisen Bank International AG* (anksčiau *Raiffeisen Bank Polska SA*, toliau – *Raiffeisen*) dėl tariamai nesąžiningų sąlygų, susijusių su indeksavimo mechanizmu, nustatytu hipoteka užtikrintos paskolos, indeksuojamos užsienio valiuta, sutartyje.

Teisinis pagrindas

Sąjungos teisė

- 3 Direktyvos 93/13 tryliktoje konstatuojamojoje dalyje skelbiama:

„kadangi daroma prielaida, jog valstybių narių įstatymų ar kitų teisės aktų nuostatose, kurios tiesiogiai ar netiesiogiai nustato su vartotojais sudaromų sutarčių sąlygas, nėra nesąžiningų sąlygų; kadangi dėl to, atrodo, kad nėra būtina kontroliuoti[,] kaip vykdomos tos sąlygos, kurios atspindi įstatymų ar kitų teisės aktų privalomąsias nuostatas ir tarptautinių konvencijų, prie kurių valstybės narės arba Bendrija yra prisijungusios, principus ar nuostatas; kadangi tuo požiūriu 1 straipsnio 2 dalyje pateikiama formuluotė „įstatymų ar kitų teisės aktų privalomosios nuostatos“ numato ir normas, kurios pagal įstatymą yra taikomos susitariančioms šalims, jei nebuvo susitarta kitaip[.]“

- 4 Šios direktyvos 1 straipsnio 2 dalyje numatyta:

„Sutarčių sąlygoms, atspindinčioms įstatymų ar kitų teisės aktų privalomąsias nuostatas ir tarptautinių konvencijų, prie kurių yra prisijungusios valstybės narės ar Bendrija, nuostatas ar principus, ypač transporto srityje, šios direktyvos nuostatos nėra taikomos.“

- 5 Šios direktyvos 4 straipsnyje nustatyta:

„1. Nepažeidžiant 7 straipsnio, sutarties sąlygos nesąžiningumas vertinamas, atsižvelgiant į prekių ar paslaugų, dėl kurių buvo sudaryta sutartis, pobūdį ir sutarties sudarymo metu nurodant visas sutarties sudarymo aplinkybes ir visas kitas tos sutarties arba kitos sutarties, nuo kurios ji priklauso, sąlygas [ir remiantis sudarant sutartį buvusiomis visomis aplinkybėmis ir visomis kitomis tos sutarties arba kitos sutarties, nuo kurios ji priklauso, sąlygomis].

2. Sąlygų nesąžiningumo vertinimas nėra susijęs nei su pagrindinio sutarties dalyko apibrėžimu, nei su kainos ir atlygio adekvatumu mainais suteiktoms paslaugoms ar prekėms, jei šios sąlygos pateikiamos aiškia, suprantama kalba.“

6 Direktyvos 93/13 6 straipsnio 1 dalyje nurodyta:

„Valstybės narės nustato, kad nesąžiningos sąlygos[,] naudojamos sutartyje, kurią pardavėjas ar tiekėjas sudaro su vartotoju taip, kaip numatyta jų nacionalinės teisės aktuose, nebūtų privalomos vartotojui ir kad sutartis ir toliau būtų šalims privaloma tomis sąlygomis, jei ji gali išlikti be nesąžiningų nuostatų [tolesnis sutarties vykdymas yra galimas panaikinus nesąžiningas sąlygas].“

7 Šios direktyvos 7 straipsnio 1 dalis yra suformuluota taip:

„Valstybės narės užtikrina, kad vartotojų ir konkurentų naudai egzistuočių pakankamos ir veiksmingos priemonės, užkertančios kelią nuolatiniam nesąžiningų sąlygų naudojimui sutartyse, pardavėjų ar tiekėjų sudaromose su vartotojais.“

Lenkijos teisė

8 *Kodeks cywilny* (Civilinis kodeksas) 56 straipsnyje nustatyta:

„Teisinis veiksmas sukelia ne tik iš jo kylančias teises pasekmes, bet ir tas teises pasekmes, kurių kyla iš įstatymo, visuomenės sambūvio principų ir nusistovėjusių papročių.“

9 Civilinio kodekso 65 straipsnyje numatyta:

„1. Valios išraišką reikia aiškinti pagal visuomenės sambūvio principus ir papročius, atsižvelgiant į aplinkybes, kuriomis ji buvo išreikšta.

2. Sutartyse reikia įvertinti šalių bendrą valią ir kokio tikslo buvo siekiama, o ne paprasčiausiai nutraukti.“

10 Civilinio kodekso 353¹ straipsnis suformuluotas taip:

„Sutartį sudarančios šalys gali reglamentuoti tarpusavio teisinius santykius savo nuožiūra, jeigu sutarties turinys ar tikslas neprieštarauja šių santykių pobūdžiui (esmei), įstatymui ir visuomenės sambūvio principams.“

11 Civilinio kodekso 354 straipsnyje nurodyta:

„1. Skolininkas privalo įvykdyti prievolę pagal jos turinį, socialinį ir ekonominį tikslą ir laikydamasis visuomenės sambūvio principų, o jeigu šioje srityje yra nusistovėję papročiai, – taip pat laikydamasis šių papročių.

2. Kreditorius privalo bendradarbiauti vykdant prievolę pagal šio straipsnio 1 dalies reikalavimus.“

12 Civilinio kodekso 385¹ straipsnyje nustatyta:

„1. Vartotojui nėra privalomos su juo sudarytos sutarties sąlygos, dėl kurių nebuvo susitarta individualiai, jei pagal šias sąlygas jo teisės ir pareigos prieštarauja nusistovėjusiems papročiams, iš esmės pažeidžiant vartotojo interesus (neleistinos sutarties sąlygos). Tai netaikoma sąlygoms, kuriomis apibrėžiami pagrindiniai šalių įsipareigojimai, įskaitant kainą arba užmokestį, jeigu jos suformuluotos vienareikšmiškai.

2. Jeigu pagal šio straipsnio 1 dalį sutarties nuostata nėra privaloma vartotojui, šalims yra privalomos likusios sutarties sąlygos.

3. Sutarties sąlygos, dėl kurių nebuvo susitarta individualiai, yra tos, kurių turiniui vartotojas nedarė realios įtakos. Tai visų pirma taikoma sutarties sąlygoms, perimtomis iš kontrahento vartotojui pasiūlytos tipinės sutarties.

<...>“

13 Civilinio kodekso 385² straipsnyje nustatyta:

„Sutarties sąlygos atitiktis geriems papročiams vertinama atsižvelgiant į sutarties sudarymo metu buvusią padėtį, atsižvelgiant į jos turinį, sudarymo aplinkybes ir sutartis, susijusias su sutartimi, kurioje yra įtvirtinta vertinama sąlyga.“

Pagrindinė byla ir prejudiciniai klausimai

14 2008 m. lapkričio 14 d. paskolos gavėjai, kaip vartotojai, sudarė hipoteka užtikrintą paskolos sutartį su *Raiffeisen*. Paskola buvo suteikta Lenkijos zlotais (PLN), tačiau indeksuojant juos užsienio valiuta, t. y. Šveicarijos frankais (CHF); paskolos trukmė – 480 mėnesių (40 metų).

15 Minėtos paskolos indeksavimo atitinkama valiuta taisyklės buvo nustatytos *Raiffeisen* hipotekos kredito taisyklėse, kurios buvo integruotos į paskolos sutartį.

16 Šių taisyklių 7 dalies 4 punkte iš esmės numatyta, kad pagrindinėje byloje nagrinėjama paskola išmokama PLN pagal kursą, kuris yra bent lygus PLN-CHF pirkimo kursui, nurodytam kredito lėšų išmokėjimo metu minėtame banke galiojančioje valiutos keitimo lentelėje, o likusi grąžinti šios paskolos suma išreikšta CHF, apskaičiuota remiantis šiuo kursu. Pagal tų pačių taisyklių 9 dalies 2 punktą mėnesinės paskolos grąžinimo įmokos išreikštos CHF, nuo banko sąskaitos PLN nustatytą dieną nurašomos remiantis PLN-CHF pardavimo kursu, nurodytu minėtoje valiutos keitimo lentelėje.

17 Pagrindinėje byloje nagrinėjamos paskolos palūkanų norma buvo nustatyta taikant kintamąsias palūkanų normas, išreikštas referencinės palūkanų normos LIBOR 3M (CHF) ir banko pastoviosios maržos suma.

18 Paskolos gavėjai kreipėsi į prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikusį teismą, kad šis pagrindinėje byloje nagrinėjama paskolos sutartį pripažintų niekine dėl tariamai nesąžiningų sąlygų, susijusių su šio sprendimo 16 punkte nurodytu indeksavimo mechanizmu. Šiuo klausimu jie tvirtina, kad šios sąlygos yra neteisėtos, nes jos leidžia *Raiffeisen* laisvai ir vienašališkai nustatyti keitimo kursą. Šis bankas vienašališkai nustatė šios paskolos sumą CHF ir mėnesines įmokas PLN. Panaikinus šias sąlygas nebūtų įmanoma nustatyti teisingo valiutos keitimo kurso, todėl sutartis negalėtų būti toliau vykdoma.

19 Subsidiariai jie tvirtina, kad pagrindinėje byloje nagrinėjama paskolos sutartis gali būti vykdoma net be minėtų sąlygų, remiantis paskolos suma PLN ir šioje sutartyje numatyta palūkanų norma, pagrįsta kintamosiomis LIBOR normomis ir įprasta banko marža.

20 *Raiffeisen* neigia atitinkamų sąlygų nesąžiningumą ir tvirtina, kad, panaikinus šias sąlygas, šalims lieka galioti kitos pagrindinėje byloje nagrinėjamos paskolos sutarties nuostatos. Vietoj panaikintų sąlygų ir nesant dispozityvių taisyklių, nustatančių valiutos keitimo kurso apskaičiavimo tvarką, reikėtų taikyti Civilinio kodekso 56, 65 ir 354 straipsniuose numatytus bendruosius principus.

21 Be to, šis bankas nesutinka su tuo, kad minėtų sąlygų panaikinimas lemtų pagrindinėje byloje nagrinėjamos paskolos sutarties, kaip sutarties dėl paskolos PLN, vykdymą, taikant palūkanų normą, nustatytą remiantis LIBOR. Jo nuomone, LIBOR CHF, dėl kurio susitarė šalys, o ne didesnės palūkanų normos, numatytos PLN, t. y. WIBOR, taikymą nulėmė tik ginčijamose sąlygose numatytas indeksavimo mechanizmas.

- 22 Prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas pažymi, kad tokios, kaip aptariamos, užsienio valiuta indeksuojamos paskolos sutartys yra paplitusios praktikoje. Tokios paskolos sutarties sąvoka Lenkijos teisės aktuose buvo įtvirtinta tik 2011 m., tačiau šiuose teisės aktuose tik numatyta pareiga sutartyje apibrėžti specialias taisykles, nustatančias, be kita ko, valiutos keitimo mechanizmą.
- 23 Kiek tai susiję su aptariamoje paskolos sutartyje numatytais sąlygomis, minėtas teismas nurodo, kad jis daro prielaidą, jog jos yra nesąžiningos, taigi jos nėra privalomos paskolos gavėjams.
- 24 Jis nurodo, kad be minėtų sąlygų neįmanoma nustatyti valiutos keitimo kurso, taigi neįmanoma vykdyti nagrinėjamos paskolos sutarties. Šiuo klausimu jis visų pirma remdamasis 2014 m. balandžio 30 d. Sprendimu *Kásler ir Káslerné Rábai* (C-26/13, EU:C:2014:282) nori išsiaiškinti, ar tuo atveju, jei šios sutarties panaikinimas yra nepalankus vartotojui, būtų galima šios sutarties trūkumus ištaisyti remiantis ne dispozityviosiomis, o bendro pobūdžio nacionalinės teisės nuostatomis, pagrįstomis visuomenės sambūvio principais ir nusistovėjusiais papročiais, numatytais Civilinio kodekso 56 ir 354 straipsniuose. Nors įmanoma, kad pagal šiuos principus ir papročius taikytinas valiutų keitimo kursas būtų *Raiffeisen* taikomas keitimo kursas, kaip matyti iš ginčijamų sąlygų, vis dėlto, prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikusių teismo nuomone, taikytinas valiutos keitimo kursas taip pat gali būti ir rinkos valiutos kursas arba Centrinio banko nustatytas keitimo kursas.
- 25 Jei į šį klausimą būtų atsakyta neigiamai, minėtam teismui taip pat kyla klausimas, ar tuo atveju, jei teismas nusprendžia, kad sutarties panaikinimas turėtų neigiamą poveikį vartotojui, jis gali palikti šioje sutartyje esančią nesąžiningą sąlygą, nors vartotojas ir neišreiškė noro būti saistomas šios sąlygos.
- 26 Prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas taip pat pažymi, kad norint nustatyti, ar sutarties panaikinimas sukeltų neigiamą poveikį vartotojui, reikia apibrėžti šio poveikio vertinimo kriterijus ir momentą, į kurį reikia atsižvelgti jį vertinant. Prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikusiam teismui taip pat kyla klausimas, ar jis gali atlikti nagrinėjamos sutarties panaikinimo poveikio vertinimą prieš vartotojo valią, t. y. ar vartotojas gali prieštarauti tam, kad ši sutartis būtų papildyta arba kad jos vykdymo būdas būtų nustatytas remiantis bendrosiomis sąlygomis, kai, priešingai, nei mano vartotojas, teismo manymu, vartotojui būtų palankiau, jei minėta sutartis būtų papildyta, o ne panaikinta.
- 27 Prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas galiausiai klausia dėl Direktyvos 93/13 6 straipsnio 1 dalyje esančio žodžių junginio „jei tolesnis sutarties vykdymas yra galimas panaikinus nesąžiningas sąlygas“ išaiškinimo. Minėtas teismas nurodo, kad pagrindinėje byloje nagrinėjamos iš dalies pakeistos, kaip nurodyta šio sprendimo 19 punkte, paskolos sutarties palikimas galioti (net jei toks palikimas galioti nėra objektyviai neįmanomas) gali prieštarauti bendriesiems principams, ribodamas Lenkijos teisėje, konkrečiai Civilinio kodekso 353¹ straipsnyje, numatytą laisvę sudaryti sutartis, nes nekyla jokių abejonių, jog šios paskolos indeksavimas yra vienintelis palūkanų normos, grindžiamos LIBOR CHF norma, dėl kurios šalys susitarė sudarydamos minėtą sutartį, pagrindas.
- 28 Tokiomis aplinkybėmis *Sąd Okręgowy w Warszawie* (Varšuvos apygardos teismas, Lenkija) nutarė sustabdyti bylos nagrinėjimą ir pateikti Teisingumo Teismui šiuos prejudicinius klausimus:
- „1. Ar <...> Direktyvos [93/13] 1 straipsnio 2 dalis ir 6 straipsnio 1 dalis leidžia daryti prielaidą, kad jeigu konkrečių sutarties sąlygų, kuriose apibrėžiamas šalių prievolės įvykdymo būdas (mokėjimo dydis), pripažinimo nesąžiningomis sutarties sąlygomis pasekmė būtų vartotojui nepalankus visos sutarties negaliojimas, sutarties spragas galima užpildyti remiantis ne dispozityvia nuostata, kuria vienareikšmiai pakeičiama nesąžininga sąlyga, bet nacionalinės teisės nuostatomis, kuriose numatyta iš teisinio veiksmo kylančias pasekmes papildyti iš teisingumo principų (visuomenės sambūvio principų) arba nusistovėjusių papročių kylančiomis pasekmėmis?

2. Ar galimas visos sutarties negaliojimo pasekmių vartotojui vertinimas turi būti atliekamas atsižvelgiant į sutarties sudarymo metu buvusias aplinkybes, o gal į aplinkybes, buvusias tuo metu, kai tarp šalių kilo ginčas dėl konkrečios sąlygos galiojimo (kai vartotojas nurodo nesąžiningumą), ir kokią reikšmę turi vykstant šiam ginčui vartotojo išreikšta pozicija?
3. Ar gali būti išlaikytas sąlygų, kurios, atsižvelgiant į Direktyvos [93/13] normas, laikomos nesąžiningomis sutarties sąlygomis, galiojimas, jeigu nagrinėjant ginčą paaiškėja, kad toks sprendimas būtų objektyviai naudingas vartotojui?
4. Ar, atsižvelgiant į Direktyvos [93/13] 6 straipsnio 1 dalies turinį, pripažinus sutarties sąlygas, kuriose apibrėžiamas šalių prievolės dydis ir įvykdymo būdas, nesąžiningomis gali susiklostyti tokia situacija, kad pagal sutarties turinį nustatytas teisinių santykių pobūdis, neatsižvelgiant į nesąžiningų sąlygų sukeltą pasekmę, skirsis nuo teisinių santykių, dėl kurių šalys išreiškė savo valią, pobūdžio, tiek, kiek jis susijęs su pagrindine šalims tenkančia prievole, visų pirma, ar sutarties sąlygų pripažinimas nesąžiningomis reiškia, kad galima toliau taikyti kitas sutarties sąlygas, kurios nėra nurodomos kaip nesąžiningos, apibrėžiančias pagrindinę vartotojo prievolę, jeigu šalių suderintas šių nuostatų pobūdis (jų įtraukimas į sutartį) buvo neatsiejamas nuo vartotojo ginčijamos nuostatos?“

Procesas Teisingumo Teisme

- 29 2019 m. birželio 24 d. *Raiffeisen* pateikė Teisingumo Teismo kanceliarijai prašymą nurodyti atnaujinti žodinę proceso dalį. 2019 m. rugsėjo 4 d. Teisingumo Teismo kanceliarijai pateiktame akte ši šalis išdėstė šio prašymo atnaujinti žodinę proceso dalį motyvus.
- 30 Šiuo klausimu *Raiffeisen* iš esmės tvirtina, kad generalinis advokatas savo išvadoje klaidingai nurodė, jog, pirma, Lenkijos teisėje nėra jokios dispozityvios normos, tiesiogiai apibrėžiančios valiutos konvertavimo taisyklės, nors tokia norma įtraukta į Civilinio kodekso 358 straipsnio 2 dalį, antra, nacionalinis teismas turi „keisti“ sutartį ir „aiškinti arba kurti“ nustatant jos turinį, nors Lenkijoje pagal galiojančią praktiką taikomas Centrinio banko nustatytas vidutinis kursas, ir, trečia, paskolos sutarties panaikinimas iš principo lemtų tai, jog likusi mokėtina suma turėtų būti mokama nedelsiant, nors Lenkijos teisėje numatytos ir kitokios tokios sutarties panaikinimo pasekmės, kurios vartotojui būtų daug nepalankesnės. Ši šalis taip pat tvirtina, jog jei būtų patvirtintas generalinio advokato išvados 41 punkte pateiktas siūlymas, kad paskolos sutartis (indeksuojama CHF), kaip antai nagrinėjama pagrindinėje byloje, gali būti pakeista į šia valiuta neindeksuojamą sutartį, tačiau paliekant su šia valiuta susietą palūkanų normą, tai turėtų neigiamų ir neproporcingų pasekmių Lenkijos bankų sektoriui.
- 31 Pagal Teisingumo Teismo procedūros reglamento 83 straipsnį, išklauses generalinį advokatą, Teismas gali bet kada nutarti pradėti ar atnaujinti žodinę proceso dalį – pirmiausia, jeigu mano, kad jam nepateikta pakankamai informacijos, arba jeigu baigus žodinę proceso dalį šalis pateikė naują faktą, kuris gali būti lemiamas Teisingumo Teismui priimant sprendimą, arba jeigu nagrinėjant bylą reikia remtis argumentu, dėl kurio šalys ar Europos Sąjungos Teisingumo Teismo statuto 23 straipsnyje nurodyti suinteresuotieji asmenys nepateikė nuomonės.
- 32 Nagrinėjamu atveju išklauses generalinį advokatą Teisingumo Teismas mano, kad jam pateikta visa informacija, reikalinga sprendimui priimti. Šiuo klausimu jis pažymi, kad *Raiffeisen* pateikti įrodymai nėra nauji faktai, galintys būti lemiami Teisingumo Teismo sprendimui, kaip tai suprantama pagal Procedūros reglamento 83 straipsnį. Iš tikrųjų šie įrodymai, kiek jie susiję su Lenkijos teisės aiškinimu, gali būti reikšmingi nebent prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikusiam teismui priimant sprendimą. Tačiau jie nėra reikšmingi atsakant į minėto teismo pateiktus prejudicinius klausimus. Be to, įrodymai, susiję su *Raiffeisen* apibūdinto sutarties pakeitimo neproporcingumu, yra tik šio banko raštu jau pateiktų pastabų plėtojimas.

33 Tokiomis aplinkybėmis nereikia atnaujinti žodinės proceso dalies.

Dėl prejudicinių klausimų

Dėl ketvirtojo klausimo

- 34 Ketvirtuoju klausimu, į kurį reikia atsakyti pirmiausia, prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas iš esmės siekia išsiaiškinti, ar Direktyvos 93/13 6 straipsnio 1 dalis turi būti aiškinama kaip draudžianti nacionaliniam teismui, konstatavus, jog tam tikros paskolos, indeksuojamos užsienio valiuta ir tiesiogiai susietos su atitinkamos valiutos tarpbankine palūkanų norma, sutarties sąlygos yra nesąžiningos, remiantis savo vidaus teise nuspręsti, kad ši sutartis negali būti toliau vykdoma be šių sąlygų, nes jų panaikinimas pakeistų pagrindinio šios sutarties dalyko pobūdį.
- 35 Šiuo klausimu iš nutarties dėl prašymo priimti prejudicinį sprendimą matyti, kad paskolos gavėjų ginčijamos sutarties sąlygos yra susijusios su pagrindinėje byloje nagrinėjamos paskolos indeksavimo mechanizmu: indeksavimas atliekamas taip, kad paskolos gavėjai turi padengti išlaidas, susijusias su šios valiutos pirkimo kurso, naudojamo kredito išmokėtinoms lėšoms apskaičiuoti, ir jos pardavimo kurso, naudojamo mėnesinei kredito grąžinimo įmokai apskaičiuoti, skirtumu. Konstatavęs, kad šios sąlygos yra nesąžiningos, prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas nori išsiaiškinti, ar pagrindinėje byloje nagrinėjama paskolos sutartis gali būti toliau vykdoma be minėtų sąlygų, nes šios sutarties vykdymas be pasirinkto indeksavimo mechanizmo reikštų kitos rūšies sutarties nei ta, kurią sudarė šalys, vykdymą.
- 36 Iš tiesų, šio teismo teigimu, pagrindinėje byloje nagrinėjama paskolos sutartis nebūtų indeksuojama minėta valiuta, tačiau palūkanų norma ir toliau būtų grindžiama mažesne tos pačios valiutos norma. Toks pakeitimas, kuris paveiktų pagrindinį šios sutarties dalyką, gali prieštarauti bendriesiems principams, apribodamas Lenkijos teisėje, konkrečiai Civilinio kodekso 353¹ straipsnyje, numatytą laisvę sudaryti sutartis.
- 37 Šiuo klausimu reikia priminti, kad Direktyva 93/13 nustatyta apsaugos sistema pagrįsta tuo, kad vartotojas yra mažiau palankioje padėtyje nei pardavėjas ar paslaugų teikėjas tiek kalbant apie derybinę galią, tiek apie turimą informaciją, todėl jis priverstas sutikti su pardavėjo ar paslaugos teikėjo iš anksto parengtomis sąlygomis ir negali daryti įtakos jų turiniui. Dėl tokios mažiau palankios padėties minėtoje direktyvoje valstybėms narėms įtvirtinta pareiga numatyti mechanizmą, užtikrinantį galimybę patikrinti bet kurios atskirai neaptartos sutarties sąlygos galimą nesąžiningumą (šiuo klausimu žr. 2019 m. kovo 26 d. Sprendimo *Abanca Corporación Bancaria ir Bankia, C-70/17 ir C-179/17*, EU:C:2019:250, 49 ir 50 punktus).
- 38 Šiame kontekste Direktyvos 93/13 6 straipsnio 1 dalyje numatyta, kad nesąžiningos sąlygos, naudojamos sutartyje, kurią pardavėjas ar paslaugos teikėjas sudaro su vartotoju taip, kaip numatyta jų nacionalinės teisės aktuose, nebūtų privalomos vartotojui ir kad sutartis ir toliau būtų šalims privaloma tomis sąlygomis, jei tolesnis sutarties vykdymas yra galimas panaikinus nesąžiningas sąlygas.
- 39 Remiantis suformuota jurisprudencija, šia nuostata, visų pirma jos sakinio antra dalimi, siekiama ne panaikinti visas sutartis, kuriose yra nesąžiningų sąlygų, bet formalią pusiausvyrą tarp kontrahentų teisių ir pareigų pakeisti realia pusiausvyra, galinčia atkurti kontrahentų lygybę, pažymint, kad nagrinėjama sutartis iš principo turi būti vykdoma be jokio kito pakeitimo, išskyrus pakeitimus, susijusius su nesąžiningų sąlygų panaikinimu. Jei pastaroji sąlyga tenkinama, nagrinėjama sutartis pagal Direktyvos 93/13 6 straipsnio 1 dalį gali būti toliau taikoma, jei, remiantis vidaus teisės normomis, toks sutarties tolesnis vykdymas be nesąžiningų sąlygų yra teisiškai įmanomas, o tai reikia objektyviai

patikrinti (šiuo klausimu žr. 2019 m. kovo 14 d. Sprendimo *Dunai*, C-118/17, EU:C:2019:207, 40 ir 51 punktus, taip pat 2019 m. kovo 26 d. Sprendimo *Abanca Corporación Bancaria ir Bankia*, C-70/17 ir C-179/17, EU:C:2019:250, 57 punktą).

- 40 Iš to matyti, kad pačioje Direktyvos 93/13 6 straipsnio 1 dalies sakinio antroje dalyje nėra įtvirtinti kriterijai, kuriais remiantis būtų galima nustatyti galimybę toliau vykdyti sutartį be nesąžiningų sąlygų, o juos nustatyti, laikantis Sąjungos teisės, paliekama nacionalinei teisei, kaip tai iš esmės nurodė ir generalinis advokatas savo išvados 54 punkte. Taigi, konkrečiu atveju iš principo atsižvelgiant į nacionalinėje teisėje numatytus kriterijus reikia įvertinti galimybę toliau vykdyti sutartį, kurios tam tikros sąlygos buvo pripažintos negaliojančiomis.
- 41 Dėl Sąjungos teisėje nustatytų ribų, kurių šiomis aplinkybėmis turi būti paisoma nacionalinėje teisėje, reikia pažymėti, be kita ko, kad laikantis šio sprendimo 39 punkte nurodyto objektyvumo, vienos iš sutarties šalių padėtis negali būti laikoma pagal nacionalinę teisę lemiamu kriterijumi sprendžiant dėl sutarties likimo (šiuo klausimu žr. 2012 m. kovo 15 d. Sprendimo *Pereničová ir Perenič*, C-453/10, EU:C:2012:144, 32 punktą).
- 42 Pagrindinėje byloje prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas, atrodo, neatmetė galimybės, kad paprasčiausiai panaikinus sąlygas, susijusias su valiutos keitimo kurso skirtumu, pagrindinėje byloje nagrinėjama paskolos sutartis iš principo galėtų būti toliau vykdoma pakeista forma, kaip nurodyta šio sprendimo 36 punkte, bet abejoja, ar pagal vidaus teisę leidžiama taip pakeisti šią sutartį.
- 43 Iš to, kas išdėstyta šio sprendimo 40 ir 41 punktuose, matyti, kad nors nacionalinis teismas mano, jog pagal atitinkamas savo vidaus teisės nuostatas sutarties tolesnis vykdymas be joje esančių nesąžiningų sąlygų yra neįmanomas, Direktyvos 93/13 6 straipsnio 1 dalis iš esmės nedraudžia pripažinti ją negaliojančia.
- 44 Juo labiau kad tokiomis aplinkybėmis, kaip nagrinėjamos pagrindinėje byloje, atrodo, jog iš prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikusių teismo pateiktos informacijos, apibendrintos šio sprendimo 35 ir 36 punktuose, išplaukia, kad paskolos gavėjų ginčijamų sąlygų panaikinimas lemtų ne tik indeksavimo mechanizmo ir keitimo kurso skirtumo, bet netiesiogiai ir valiutos keitimo rizikos, kuri tiesiogiai susijusi su pagrindinėje byloje nagrinėjamos paskolos indeksavimu užsienio valiuta, panaikinimą. Teisingumo Teismas jau yra nusprendęs, kad su valiutos keitimo rizika susijusios sąlygos apibrėžia pagrindinį tokios paskolos sutarties, kaip nagrinėjama pagrindinėje byloje, dalyką, todėl šiomis aplinkybėmis objektyvi galimybė toliau vykdyti pagrindinėje byloje nagrinėjamos paskolos sutartį nėra aiški (šiuo klausimu žr. 2019 m. kovo 14 d. Sprendimo *Dunai*, C-118/17, EU:C:2019:207, 48 ir 52 punktus ir nurodytą jurisprudenciją).
- 45 Atsižvelgiant į tai, kas išdėstyta, į ketvirtąjį klausimą reikia atsakyti taip: Direktyvos 93/13 6 straipsnio 1 dalis turi būti aiškinama kaip nedraudžianti nacionaliniam teismui, konstatavus, jog tam tikros paskolos, indeksuojamos užsienio valiuta ir tiesiogiai susietos su atitinkamos valiutos tarpbankine palūkanų norma, sutarties sąlygos yra nesąžiningos, remiantis savo vidaus teise nuspręsti, kad ši sutartis negali būti toliau vykdoma be šių sąlygų, nes jų panaikinimas pakeistų pagrindinio šios sutarties dalyko pobūdį.

Dėl antrojo klausimo

- 46 Antruoju klausimu prašymą priimt prejudicinį sprendimą pateikęs teismas iš esmės siekia išsiaiškinti, ar Direktyvos 93/13 6 straipsnio 1 dalis turi būti aiškinama taip, kad, pirma, 2014 m. balandžio 30 d. Sprendime *Kásler ir Káslerné Rábai* (C-26/13, EU:C:2014:282) nurodytos pasekmės vartotojo padėčiai,

kurių kyla dėl visos sutarties pripažinimo negaliojančia, turi būti vertinamos atsižvelgiant į aplinkybes, buvusias šios sutarties sudarymo momentu, o ne į ginčo metu esamas ar numatomas aplinkybes ir, antra, atliekant tokį vertinimą lemiamą reikšmę turi vartotojo šiuo klausimu išreikšta valia.

- 47 Šiuo klausimu reikia pažymėti, kad, kaip matyti iš atsakymo į ketvirtąjį klausimą, jei prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas, remdamasis savo vidaus teise, mano, kad panaikinus atitinkamoje paskolos sutartyje esančias nesąžiningas sąlygas neįmanoma palikti galioti minėtos sutarties, ši sutartis iš esmės negalės būti toliau vykdoma, kaip tai suprantama pagal Direktyvos 93/13 6 straipsnio 1 dalį, todėl ji turi būti pripažinta negaliojančia.
- 48 Vis dėlto Teisingumo Teismas yra nusprendęs, kad minėta 6 straipsnio 1 dalis nedraudžia nacionaliniam teismui nesąžiningą sąlygą pakeisti dispozityvia arba atitinkamos sutarties šalių bendru sutarimu taikoma vidaus teisės nuostata, tačiau šis pakeitimas vis dėlto galimas tik tuo atveju, jei dėl minėtos nesąžiningos sąlygos panaikinimo teismas turėtų visą sutartį pripažinti negaliojančia, o tai vartotojui sukeltų ypač žalingų pasekmių, todėl jam tai būtų labai nepalanku (šiuo klausimu žr. 2014 m. balandžio 30 d. Sprendimo *Kásler ir Káslerné Rábai*, C-26/13, EU:C:2014:282, 80–84 punktus ir 2019 m. kovo 26 d. Sprendimo *Abanca Corporación Bancaria ir Bankia*, C-70/17 ir C-179/17, EU:C:2019:250, 64 punktą).
- 49 Pirma, dėl momento, kada turi būti vertinamos šios pasekmės, reikia pažymėti, kad ši pakeitimo galimybė visiškai atitinka Direktyvos 93/13 6 straipsnio 1 dalies tikslą, nurodytą šio sprendimo 39 punkte, t. y. apsaugoti vartotoją atkuriant jo ir pardavėjo ar paslaugos teikėjo lygybę (šiuo klausimu žr. 2019 m. kovo 26 d. Sprendimo *Abanca Corporación Bancaria ir Bankia*, C-70/17 ir C-179/17, EU:C:2019:250, 57 punktą).
- 50 Kadangi šia galimybe pakeisti siekiama apsaugoti vartotoją, ginant jo interesus nuo galimai žalingų visos nagrinėjamos sutarties pripažinimo negaliojančia pasekmių, reikia konstatuoti, kad šios pasekmės turi būti vertinamos atsižvelgiant į ginčo metu esamas ar numatomas aplinkybes.
- 51 Iš tiesų vartotojo apsauga gali būti užtikrinama tik atsižvelgiant į jo realius ir aktualius interesus, o ne į jo interesus, buvusių sudarant nagrinėjamą sutartį, kaip tai savo išvados 62 ir 63 punktuose nurodė generalinis advokatas. Taip pat pasekmės, nuo kurių šie interesai turi būti saugomi, turi būti realios ginčo atsiradimo metu esamomis arba numatomomis aplinkybėmis, jei nacionalinis teismas nuspręstų pripažinti šią sutartį negaliojančia, o ne aplinkybėmis, kurios buvo tuo metu, kai buvo sudaryta minėta sutartis.
- 52 Šios išvados nepaneigia *Raiffeisen* nurodyta aplinkybė, kad Direktyvos 93/13 4 straipsnio 1 dalyje sutarties sąlygos nesąžiningumo vertinimas siejamas su visomis „sutarties sudarymo metu“ buvusiomis aplinkybėmis, nes šio vertinimo tikslas iš esmės skiriasi nuo pasekmių, kylančių dėl sutarties pripažinimo negaliojančia, vertinimo.
- 53 Antra, kalbant apie svarbą, kuri turi būti teikiama vartotojo šiuo klausimu išreikštai valiai, reikia priminti, kad Teisingumo Teismas, vertindamas nacionalinio teismo pareigą panaikinti (prireikus *ex officio*) nesąžiningas sąlygas pagal Direktyvos 93/13 6 straipsnio 1 dalį, nurodė, kad minėtas teismas neprivalo netaikyti nagrinėjamos sąlygos, jei šio teismo informuotas vartotojas neketina remtis tuo, kad sąlyga yra nesąžininga ir neprivaloma, taip duodamas laisvą ir pakankamai informacija pagrįstą sutikimą dėl nagrinėjamos sąlygos taikymo (šiuo klausimu žr. 2013 m. vasario 21 d. Sprendimo *Banif Plus Bank*, C-472/11, EU:C:2013:88, 23, 27 ir 35 punktus ir nurodytą jurisprudenciją).
- 54 Taigi, pagal Direktyvą 93/13 nėra privaloma laikytis ja nustatytos vartotojų apsaugos nuo pardavėjų ar paslaugų teikėjų nesąžiningų sąlygų taikymo sistemos. Todėl, jei vartotojas pageidauja nesiremti šia apsaugos sistema, ji nėra taikoma.

- 55 Pagal analogiją, kadangi minėta apsaugos nuo nesąžiningų sąlygų sistema netaikoma, jei vartotojas tam prieštarauja, šis vartotojas *a fortiori* turi turėti teisę prieštarauti, kad taikant tą pačią sistemą jis būtų saugomas nuo žalingų pasekmių, kurias gali sukelti visos sutarties pripažinimas negaliojančia, jei jis nenori remtis šia apsauga.
- 56 Atsižvelgiant į tai, kas išdėstyta, į antrąjį klausimą reikia atsakyti taip: Direktyvos 93/13 6 straipsnio 1 dalis turi būti aiškinama taip, kad, pirma, 2014 m. balandžio 30 d. Sprendime *Kásler ir Káslerné Rábai* (C-26/13, EU:C:2014:282) nurodytos pasekmės vartotojo padėčiai, kurių kyla dėl visos sutarties pripažinimo negaliojančia, turi būti vertinamos atsižvelgiant į ginčo metu esamas ar numatomas aplinkybes ir, antra, atliekant tokį vertinimą lemiamą reikšmę turi vartotojo šiuo klausimu išreikšta valia.

Dėl pirmojo klausimo

- 57 Pirmuoju klausimu prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas iš esmės siekia išsiaiškinti, ar Direktyvos 93/13 6 straipsnio 1 dalis turi būti aiškinama kaip draudžianti pašalinti sutarties spragas, kurias lėmė joje esančių nesąžiningų sąlygų panaikinimas, remiantis vien bendro pobūdžio nacionalinėmis nuostatomis, numatančiomis, kad teisės akto poveikis, be kita ko, papildomas teisingumo principo ar nusistovėjusių papročių poveikiu.
- 58 Šiuo klausimu, kaip buvo nurodyta šio sprendimo 48 punkte, Teisingumo Teismas Direktyvos 93/13 6 straipsnio 1 dalį išaiškino taip, kad jei dėl visos sutarties pripažinimo negaliojančia kiltų ypač žalingų pasekmių vartotojui, minėta nuostata nedraudžia nacionaliniam teismui panaikinus nesąžiningas sąlygas, esančias šioje sutartyje, pakeisti jas dispozityvia arba atitinkamos sutarties šalių bendru sutarimu taikoma vidaus teisės nuostata.
- 59 Reikia pažymėti, kad minėta pakeitimo galimybė, vertintina kaip bendrosios taisyklės, pagal kurią atitinkama sutartis lieka privaloma šalims tik tuo atveju, jeigu ji gali būti toliau vykdoma be joje esančių nesąžiningų sąlygų, išimtis, yra taikoma tik dispozityvioms arba atitinkamos sutarties šalių bendru sutarimu taikomoms vidaus teisės nuostatomis ir grindžiama aplinkybe, kad tokiose nuostatose negali būti nesąžiningų sąlygų (šiuo klausimu žr. 2014 m. balandžio 30 d. Sprendimo *Kásler ir Káslerné Rábai*, C-26/13, EU:C:2014:282, 81 punktą ir 2019 m. kovo 26 d. Sprendimo *Abanca Corporación Bancaria ir Bankia*, C-70/17 ir C-179/17, EU:C:2019:250, 59 punktą).
- 60 Iš tikrųjų šios nuostatos turi atspindėti nacionalinės teisės aktų leidėjo siektą tam tikrų sutarčių šalių visų teisių ir pareigų pusiausvyrą tais atvejais, kai šalys arba nenukrypsta nuo standartinės taisyklės, kurią nacionalinės teisės aktų leidėjas numatė atitinkamoms sutartims, arba aiškiai pasirenka taikyti nacionalinės teisės aktų leidėjo šiuo tikslu nustatytą taisyklę.
- 61 Vis dėlto nagrinėjamu atveju net darant prielaidą, kad tokios nuostatos, kaip nurodytos prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikusio teismo, atsižvelgiant į jų bendrą pobūdį ir būtinumą užtikrinti jų veiksmingumą, galėtų tinkamai pakeisti nesąžiningas sąlygas nacionaliniam teismui atlikus paprasčiausią pakeitimo operaciją, bet kuriuo atveju neatrodo, kad jos buvo konkrečiai įvertintos teisės aktų leidėjo, siekiant nustatyti šią pusiausvyrą, ir todėl, kaip iš esmės pažymėjo ir generalinis advokatas savo išvados 73 punkte, šioms nuostatomis netaikoma šio sprendimo 59 punkte nurodyta sąžiningumo prezumpcija.
- 62 Atsižvelgiant į tai, kas išdėstyta, į pirmąjį klausimą reikia atsakyti taip: Direktyvos 93/13 6 straipsnio 1 dalis turi būti aiškinama kaip draudžianti pašalinti sutarties spragas, kurias lėmė joje esančių nesąžiningų sąlygų panaikinimas, remiantis ne dispozityviomis nuostatomis arba sutarties šalių bendru sutarimu taikomomis nuostatomis, o vien bendro pobūdžio nacionalinėmis nuostatomis, numatančiomis, kad teisės akto poveikis, be kita ko, papildomas teisingumo principo ar nusistovėjusių papročių poveikiu.

Dėl trečiojo klausimo

- 63 Trečiuoju klausimu prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas iš esmės nori sužinoti, ar Direktyvos 93/13 6 straipsnio 1 dalis turi būti aiškinama kaip draudžianti palikti sutartyje įtvirtintas nesąžiningas sąlygas, jeigu dėl jų panaikinimo ši sutartis būtų pripažinta negaliojančia, ir jeigu teismo nuomone, toks pripažinimas negaliojančia būtų nepalankus vartotojui.
- 64 Pirmiausia reikia pažymėti, kad šis klausimas susijęs su atveju, kai nesąžiningos sąlygos negali būti pakeistos taip, kaip nurodyta šio sprendimo 48 punkte.
- 65 Reikia priminti, kad Direktyvos 93/13 6 straipsnio 1 dalies pirmoje sakinio dalyje reikalaujama, kad valstybės narės numatytų, jog nesąžiningos sąlygos „nebūtų privalomos vartotojui“.
- 66 Teisingumo Teismas šią nuostatą yra išaiškinęs taip, kad, kai nacionalinis teismas sutarties sąlygą pripažįsta nesąžininga, jis negali jos taikyti, išskyrus atvejį, kai minėto teismo informuotas vartotojas neketina remtis tuo, kad sąlyga yra nesąžininga ir neprivaloma, taip duodamas laisvą ir pakankamai informacija pagrįstą sutikimą dėl nagrinėjamos sąlygos taikymo, kaip nurodyta šio sprendimo 53 punkte.
- 67 Taigi, jei vartotojas nesutinka arba aiškiai prieštarauja atitinkam nesąžiningų sąlygų išlaikymui, kaip, atrodo, yra pagrindinėje byloje nagrinėjamu atveju, minėta išimtis netaikoma.
- 68 Atsižvelgiant į tai, kas išdėstyta, į trečiąjį klausimą reikia atsakyti taip: Direktyvos 93/13 6 straipsnio 1 dalis turi būti aiškinama kaip draudžianti palikti sutartyje įtvirtintas nesąžiningas sąlygas, jeigu dėl jų panaikinimo ši sutartis būtų pripažinta negaliojančia, ir jeigu teismo nuomone, toks pripažinimas negaliojančia būtų nepalankus vartotojui, jei šis nedavė sutikimo palikti minėtas sąlygas.

Dėl bylinėjimosi išlaidų

- 69 Kadangi šis procesas pagrindinių bylų šalims yra vienas iš etapų prašymus priimti prejudicinį sprendimą pateikusių teismų nagrinėjamosiose bylose, bylinėjimosi išlaidų klausimą turi spręsti šie teismai. Išlaidos, susijusios su pastabų pateikimu Teisingumo Teismui, išskyrus tas, kurias patyrė minėtos šalys, nėra atlygintinos.

Remdamasis šiais motyvais, Teisingumo Teismas (trečioji kolegija) nusprendžia:

- 1. 1993 m. balandžio 5 d. Tarybos direktyvos 93/13/EEB dėl nesąžiningų sąlygų sutartyse su vartotojais 6 straipsnio 1 dalis turi būti aiškinama kaip nedraudžianti nacionaliniam teismui, konstatavus, jog tam tikros paskolos, indeksuojamos užsienio valiuta ir tiesiogiai susietos su atitinkamos valiutos tarpbankine palūkanų norma, sutarties sąlygos yra nesąžiningos, remiantis savo vidaus teise nuspręsti, kad ši sutartis negali būti toliau vykdoma be šių sąlygų, nes jų panaikinimas pakeistų pagrindinio šios sutarties dalyko pobūdį.**
- 2. Direktyvos 93/13 6 straipsnio 1 dalis turi būti aiškinama taip, kad, pirma, 2014 m. balandžio 30 d. Sprendime *Kásler ir Káslerné Rábai* (C-26/13, EU:C:2014:282) nurodytos pasekmės vartotojo padėčiai, kurių kyla dėl visos sutarties pripažinimo negaliojančia, turi būti vertinamos atsižvelgiant į ginčo metu esamas ar numatomas aplinkybes ir, antra, atliekant tokį vertinimą lemiamą reikšmę turi vartotojo šiuo klausimu išreikšta valia.**

3. **Direktyvos 93/13 6 straipsnio 1 dalis turi būti aiškinama kaip draudžianti pašalinti sutarties spragas, kurias lėmė joje esančių nesąžiningų sąlygų panaikinimas, remiantis ne dispozityviomis nuostatomis arba sutarties šalių bendru sutarimu taikomomis nuostatomis, o vien bendro pobūdžio nacionalinėmis nuostatomis, numatančiomis, kad teisės akto poveikis, be kita ko, papildomas teisingumo principo ar nusistovėjusių papročių poveikiu.**
4. **Direktyvos 93/13 6 straipsnio 1 dalis turi būti aiškinama kaip draudžianti palikti sutartyje įtvirtintas nesąžiningas sąlygas, jeigu dėl jų panaikinimo ši sutartis būtų pripažinta negaliojančia, ir jeigu teismo nuomone, toks pripažinimas negaliojančia būtų nepalankus vartotojui, jei šis nedavė sutikimo palikti minėtas sąlygas.**

Parašai.